

УДК 343.985(477)

ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ДОПОВНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ СТАТТЕЮ 286¹

Крайник Г.С., Овчаренко А.Є.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена розгляду питання щодо змін Кримінального кодексу (далі – КК) України, а саме доповнення її ст. 286¹ – «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів» [1].

Ключові слова: порушення правил дорожнього руху та експлуатації транспортного засобу, недоцільність змін, колізія, КК України.

Постановка проблеми. Створення спеціальної норми, а саме доповнення КК України ст. 286¹, присвяченої порушенню правил дорожнього руху та експлуатації транспортного засобу у стані алкогольного сп'яніння, що призвели до особливо тяжких наслідків, створює колізію із ст. 286 та п. 13 ст. 67 КК України, хоча колізія за своєю природою негативно впливає на норми права, що виникають у правовій системі. У даному випадку законодавець ігнорує існування ст. 286 «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» та п. 13 ст. 67 КК України – «вчинення злочину особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів» та пропонує створити окрему нову статтю 286¹, яка, за концепцією законодавця, є новою та більш впливовою на суспільства за для попередження вчинення нових злочинів, у сфері порушення правил дорожнього руху та експлуатації транспортного засобу у стані алкогольного сп'яніння, що призвели до особливо тяжких наслідків, з урахуванням зазначеного, новоутворена стаття виконує ті ж самі функції, що і ст. 286, п. 13 ст. 67 КК України, але створює проблему застосування цих статей у сфері матеріального права. 04.07.2018 відбулося поіменне голосування про проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання смертності на дорогах» (реєстраційний № 7064), вирішено його прийняти за основу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки нами досліджується законопроект («Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання смертності на дорогах» (реєстраційний № 7064), а не чинний закон, то слід констатувати, що з-поміж науковців ще не було досліджено цього питання.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є з'ясування доцільності доповнення КК України новою статтею 286¹ та аналіз наукового обґрунтування позиції законодавця щодо створення такої статті.

Викладення основного матеріалу. Розслідування злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту є одним із найбільш складних. Саме через встановлення обставин дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП) та їх аналізу визначаються її причини, а відтак і осо-

би, які порушили певні правила дорожнього руху чи експлуатації транспорту [3]. Об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками: а) суспільно небезпечним діянням; б) суспільно небезпечними наслідками; в) причинним зв'язком між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками. Суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність) полягає в порушенні правил безпеки руху або експлуатації транспорту. Порушення правил безпеки руху може полягати в перевищенні швидкості, порушенні правил обгону, об'їзду перешкод, проїзду перехресть, користування світловими приладами, буксирування тощо. Порушення правил експлуатації транспорту може полягати в недотриманні водієм технічних умов експлуатації, у порушенні порядку перевезення пасажирів, у неправильному завантаженні, укладанні і закріпленні вантажів. За статтею 286 КК України кваліфікуються лише такі порушення правил експлуатації, які пов'язані з безпекою руху транспортних засобів. Відповідальність за ст. 286 КК диференційована залежно від тяжкості наслідків, які настали. У частині 1 йдеться про середньої тяжкості тілесні ушкодження, у ч. 2 – про тяжкі тілесні ушкодження або загибель потерпілого, у ч. 3 – про загибель декількох осіб. Причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками, що настали, є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину. Суб'єктивна сторона злочину характеризується змішаною (складною) формою вини. Завідомість, яка зазначена в диспозиції статті стосовно діяння, означає, що особі відомо про безумовну, явну технічну несправність транспортного засобу, про інші грубі порушення правил експлуатації, які забезпечують безпеку руху. Усвідомлюючи суспільну небезпеку та протиправність своєї поведінки і діючи таким чином, винний бажає вчинити вказане у статті діяння. До наслідків ставлення може бути тільки необережним (злочинна самовпевненість або недбалість). Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка керує транспортним засобом і яка досягла 16-річного віку [4].

У проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання смертності на дорогах» (реєстр. № 7064) зазначено, що метою законопроекту є посилення кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуата-

ції транспорту особами, які керують транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів.

У законопроекті пропонується внести зміни до Кримінального кодексу України і Закону України «Про основи національної безпеки України», а саме:

1. Доповнити Кримінальний кодекс України новою статтею 286-1, виокремивши порушення правил безпеки дорожнього руху, що спричинило середньої тяжкості тілесні ушкодження або заподіяли смерть потерпілого, вчинені в стані алкогольного сп'яніння або в стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, та передбачити кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від 8 до 10 років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк 10 років.

2. У частині 2 ст. 286-1, якщо особа, яка позбавлена права керувати транспортним засобом за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, не маючи права на керування транспортним засобом керувала ним, – передбачено кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк 5 років з позбавленням права керувати транспортними засобами пожиттєво.

Автори законопроекту ставлять благородну мету – посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів з порушенням правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, за для попередження вчинення нових злочинів та дозволити підвищити рівень безпеки на дорогах України, сприяти більш адекватній і виваженій поведінці водіїв на дорогах, як наслідок, призведе до зменшення кількості ДТП, особливо особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів; сприятиме посиленню кримінальної відповідальності за вчинення злочинів з порушенням правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів.

Водночас слід розрізняти мету та способи її реалізації. Якщо мета не викликає заперечень, то способи її реалізації – викликають суттєві зауваження, оскільки ст. 286¹ створить колізію зі ст. 286 КК, що неприпустимо.

За словами авторів вказаного законопроекту, показник смертності на дорогах в Україні – 106 осіб на 1 млн. населення – майже вдвічі випереджає середній показник країн Європейського Союзу та показники всіх країн ЄС. В таких країнах, як Швеція і Велика Британія, смертність на дорогах в три рази менша, ніж у нас. Згідно статистичних даних в Україні щодобово в дорожньо-транспортних пригодах гине від 10 і більше осіб та більше 100 отримує різного ступеню тілесні ушкодження. За цими сумними показниками наша держава посідає одне з перших місць у Європі. При цьому, 37% від загальної кількості ДТП припадає на аварії за участю водіїв, що перебувають

за кермом у стані алкогольного сп'яніння. Останніми роками загальна кількість злочинів, передбачених статтею 286 КК, що призвели до загибелі людей на дорогах України значно зросла. Так, згідно статистиці Генеральної прокуратури України у 2014 році було вчинено 10196 злочинів, передбачених статтею 286 КК (з них таких, що призвели до загибелі людей, тобто кваліфікованих за частинами 2, 3 статті 286 КК – 2096), в 2015 році ці показники склали – 10905 та 2104 відповідно, а лише за I півріччя 2016 року було вже скоєно 23165 вказаних злочинів (з них – 3087 спричинили смерть людини) [5].

При встановленні статистики «смертності на дорогах в Україні» законодавець не враховує причинний зв'язок між діями та наслідками, що полягає у необхідності врахування не тільки дії (бездіяльності) особи, яка керує транспортним засобом, а й неналежної поведінки інших учасників дорожнього руху, є питанням неоднозначним і дискусійним [6].

Також, на думку законодавця, вагомою проблемою смертності на дорогах в Україні є порушення п. 2.9 ПДР – Водієві забороняється: керувати транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції [7]. Враховуюче зазначене, в пояснювальній записці, до закону №7064, не вказується проміле алкоголю в крові, особи яка керує транспортним засобом.

Станом на 2018 рік доступним вмістом алкоголю в крові є 0,2 проміле. У багатьох країнах підвищений поріг нетверезості для людини за кермом. Причини цього різні. Допустима цифра буває невелика – 0,2% (країни Скандинавії і Балтії, Китай), 0,35 (Росія) і т.п., в таких випадках поріг пояснюється необхідністю зробити допуск на похибку поліцейського алкометра або "похибкою" організму, який може містити в крові трохи спирту навіть якщо людина не приймала алкоголь. Більш помітні значення – 0,3-0,5% (Німеччина), 0,5% (більшість країн Європи), 0,8% (Великобританія) і 0,4-0,8% (США), 0,8% (Канада) – можна пояснити культурними і гастрономічними особливостями населення [8].

Група дослідників дослідила вплив деяких продуктів, які мають показники алкоголю на свідчення алкотестера і виявила, що: квас містить – 0,4% проміле, кефір – 0,2% проміле, 15 крапель настоянки валеріани на спирт, розчиненої в склянці води – 0,2% проміле [9].

Враховуюче вищезазначене, чи можна водіям, після доповнення КК України новою статтею, хвилюватися про те, що вони їдять, та що п'ють, та які ліки вживають перед тим як сідають за кермо, оскільки було з'ясовано що вміст етилового спирту наявний не тільки в алкогольних речовинах, а й в продуктах харчування та медичних препаратах.

Обставини, що обтяжують покарання, – це встановлені судом за конкретною справою об'єктивні та суб'єктивні чинники, що не є ознаками конкретного складу злочину і не впливають на його кваліфікацію, проте свідчать про зниження чи підвищення суспільної небезпечності вчиненого діяння і (або) особи винного і тим самим виступають підставами для пом'якшення

чи посилення покарання [10]. Відповідно до ч. 2 ст. 67 КК суду надається право (залежно від характеру вчиненого злочину і з обов'язковим мотивуванням цього рішення у вирокі) не визнати будь-яку із зазначених у пп. 1, 3-5, 8, 11, 13 ч. 1 ст. 67 КК обставин такою, що обтяжує покарання. Отже, із приписів ч. 2 ст. 67 КК випливає, що передбачені в ч. 1 ст. 67 КК обставини закон поділяє на дві групи: а) до першої належать ті з них, які за будь-яких умов суд зобов'язаний врахувати як такі, що обтяжують покарання (пп. 2, 6, 7, 9, 10, 12 ч. 1 ст. 67 КК); б) другу групу складають обставини, що оцінюються як такі, що обтяжують покарання, за розсудом суду, який має право визнати чи не визнати їх такими (пп. 1, 3-5, 8, 11, 13 ч. 1 ст. 67 КК). При цьому підставою для такого рішення суду є наявність чи, навпаки, відсутність зв'язку відповідної обставини з характером вчиненого злочину [11].

На думку Ю.Ю. Лемішко, вчинення злочину в стані, передбаченому в п. 13 ч. 2 ст. 67 КК України, повинно визнаватися обставиною, що обтяжує покарання тоді, коли: а) обов'язковою ознакою складу злочину поряд з об'єктом є потерпілий а вчинення злочину пов'язано із застосуванням до нього фізичного чи психічного насильства; б) у такому стані особа управляє джерелом підвищеної безпеки (чи використовує його), що здатне спричинити настання тяжких наслідків. І навпаки суд не може враховувати стан сп'яніння як обтяжуючу обставину тоді, коли негативний вплив який чинить алкоголь на організм винної особи (підвищена жорстокість здатність до імпульсивних та необдуманих вчинків в одних випадках чи послаблення уважності сконцентрованості здатності до складних розумових процесів розсудливості в інших) не позначається на підвищенні її суспільної небезпечності, що обумовлюється особливістю конструкції конкретного складу злочину [10].

Висновки. Отже, враховуючи вище зазначене, вважаємо недоцільним створення нової статті 286¹ у КК України, присвяченої порушенню правил дорожнього руху та експлуатації транспортного засобу у стані алкогольного сп'яніння, що призвели до особливо тяжких наслідків: по-перше, законодавець створює колізію між застосуванням пункту 13 ст. 67 та ст. 286 КК України з одного боку та ст. 286¹ КК – з іншого боку, оскільки новоутворена стаття не несе новизни, а тільки виконує ті ж самі функції, і тим самим створює колізію щодо ст. 286 і п. 13 ст. 67 КК України.

Доповнення КК України спеціальною нормою, а саме ст. 286¹, створить колізію цієї норми із ст. 286 та п. 13 ст. 67 КК України, хоча колізія за своєю природою негативно впливає на норми права. У даному випадку законодавець ігнорує існування ст. 286 «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» та п. 13 ст. 67 КК України – «вчинення злочину особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів» та пропонує створити окрему нову статтю 286¹, яка, за концепцією законодавця, є новою та більш впливовою на суспільства за для попередження вчинення нових злочинів, у сфері порушення правил дорожнього руху та експлуатації транспортного засобу у стані алкогольного сп'яніння, що призвели до особливо тяжких наслідків, з урахуванням зазначеного. Новоутворена стаття виконує ті ж самі функції, що і ст. 286 та п. 13 ст. 67 КК України, але створює проблему застосування цих статей у сфері матеріального права. 04.07.2018 відбулося поіменне голосування про проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання смертності на дорогах» (реєстраційний № 7064), вирішено його прийняти за основу, що є неприйнятним та науково необґрунтованим.

Список літератури:

1. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання смертності на дорогах (реєстраційний № 7064). [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62453.
2. Результати голосування за проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання смертності на дорогах [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62453.
3. Данишин М.В., Колесник І.І. Поняття злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту як предмет кримінального дослідження / М.В. Дальшин, І.І. Колесник. – Х.: Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016 р. – С. 159-160.
4. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., переребл. і допов. – Х.: Право, 2015. – 528 с.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання смертності на дорогах» від 18 вересня 2018 р. (реєстраційний № 7064) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62453.
6. Гапчич В.О. Окремі аспекти кваліфікації порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в Україні (ст. 286 КК України) / В.О. Гапчич. – Л.: Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, 2017. – С. 123-126.
7. Правила дорожнього руху : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF>.
8. Скільки проміле дозволено за кермом в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.firtka.if.ua/blog/view/skilki-promile-dozvoleno-za-kermom-v-ukrayini>.
9. ALKOUKRGURU [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://alcoukrguru.ru/rizne/12848-skilki-alkogoljuv-kefiri.html>.
10. Лемішко Ю.Ю. Деякі аспекти класифікації обставин, які обтяжують покарання [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12163/1/Lemishko_177-184.pdf.
11. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 4-те вид., переребл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 455 с.

Крайник Г.С., Овчаренко А.Е.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ОТНОСИТЕЛЬНО ПЕРСПЕКТИВ ДОПОЛНЕНИЯ УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ СТАТЬЕЙ 286¹

Аннотация

Статья посвящена рассмотрению вопроса об изменении Уголовного кодекса (далее – УК) Украины, а именно дополнение ее ст. 286¹ – «Нарушение правил безопасности дорожного движения или эксплуатации транспорта лицами, которые управляют транспортными средствами в состоянии алкогольного опьянения или в состоянии, вызванном употреблением наркотических или других одурманивающих средств».

Ключевые слова: нарушение правил дорожного движения и эксплуатации транспортного средства, нецелесообразности изменений, коллизия, УК Украины.

Krainyk H.S., Ovcharenko A.E.

Yaroslav Mydryi National Law University

CONCERNING THE PROSPECTS FOR SUPPLEMENTING THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE IN ARTICLE 286¹

Summary

The article is devoted to the consideration of the issue of amendments to the Criminal Code of Ukraine, namely, the supplement to its Art. 286¹ – «Violation of the rules of road safety or the operation of transport by persons who drive vehicles in the state of intoxication or in a state caused by the use of narcotic or other sedative means».

Keywords: violation of traffic rules and operation of a vehicle, inexpediency of changes, collision, Criminal Code of Ukraine.